

Osvrti i kritike

Paola Albini, *The Great 1667 Dalmatia Earthquake. An In-Depth Case Study*. Cham: Springer International Publishing, 2015, 95 str.

Studija Paole Albini o Velikoj *trešnji* koja je pogodila Dubrovnik i susjedna područja 1667. godine pod naslovom *The Great 1667 Dalmatia Earthquake. An In-Depth Case Study* predstavlja dubinsku rekonstrukciju posljedica te povijesne katastrofe. U ovoj studiji autorica Albini u dvostrukoj je ulozi povjesničara i seizmologa, što je bilo neizostavno s obzirom na činjenicu da je razmatrala događaj i njegove posljedice koji su se zbili prije točno 350 godina. Riječ je, dakle, o povijesnoj katastrofi čije razmjere, pri čemu se misli na središte potresa, njegovu magnitudu i trajanje, nisu mogli zabilježiti instrumenti koji su izum modernih vremena, nego je istraživanje zasnovano isključivo na pisanim izvorima svjedoka tog događaja. Seizmologija kao znanstvena grana počela se, naime, razvijati tek poslije velikog potresa u Lisabonu 1755. godine, koji je na osobit način privukao znanstvenu i političku javnost Europe sredinom 18. stoljeća.

Za Veliku *trešnju*, koja je srušila Dubrovnik i dobar dio njegove bliže i dalje okolice, nije postojalo veće zanimanje sve do potkraj 19. stoljeća (Kišpatić, 1891). Autorica je razvila i primijenila u istraživanju Velike *trešnje* 1667. godine specifičnu metodologiju da bi došla do relevantnih seizmoloških podataka o tom potresu kao historijskom događaju. Proučila je sve prethodnike koji su sa seizmološke strane pisali o toj katastrofi na području jugoistočnog Jadrana. Znanstvenu studiju o tom povijesnom događaju osmislila je na način da je cijelo područje zahvaćeno potresom ponajprije prezentirala iz dva suvremena izvora, točnije iz 1663. godine. Oni se odnose najprije na knjigu čuvenog osmanskog, odnosno turskog putnika Evliya Çelebija, pod naslovom *Seyahathname* ("Putopisi"), i na dosad neobjavljen rukopis profesionalnog vojnika Christoffa Freyherra von Degenfelda, pod naslovom *Beschreibung der reyse so ich Christoff Freyherr von Degenfeld, Im Jahr Christi 1661 Von Dürnau aus angefangen, Undt im Jahr 1670 vollendet habe, auch was auf*

solchen Vorgangen, Undt sonsten Marckwündiges zu sehen gewesen. Taj preduvjet za istraživanje samog potresa nazvala je "Postavljanje pozornice" (*Setting the stage*). Potom je u različitim europskim arhivima i knjižnicama (Državni arhiv u Dubrovniku, Državni arhiv u Veneciji, Austrijska nacionalna knjižnica, Generalni arhiv Simancas, British Library u Londonu) pronašla i pomno proučila 114 glavnih dokumenata koji svjedoče o katastrofi cijelog potresom zahvaćenog područja. Kronološki je poredala i temeljito opisala dokumente na kojima su temeljene njezine analize i prosudbe. Svaki dokument predstavlja izvješće nekog očevica koji je poslije, zbog privatnog ili službenog razloga, svjedočio o događaju. Svako od tih svjedočanstava je datirano, zabilježeno je mjesto na kojem se nalazio očevidac, te njegov identitet i status u vremenu i prostoru. Autori tih svjedočanstava, koje Albini naziva "promatračima" (*observers*), svojim kraćim i duljim naracijama kojima su ispričali svoje iskustvo u neposrednoj vezi s događajem Velike *trešnje* omogućuju suvremenim čitateljima da se nađu u njihovim ulogama, da vide, čuju, osjećaju i hodaju prostorom na kojemu se tragedija potresa dogodila. Najveći dio tih izvješća je na raspolaganju čitatelju u digitalnoj formi *in extenso* kao *Electronic Supplementary Material* (<http://extras.springer.com>) na originalnome jeziku i formi u kojoj su napisani. Analizirajući svako pojedino svjedočanstvo, autorica je posvetila pažnju svakom od navedenih promatrača opisavši ukratko njegovu povezanost s vremenom i mjestom događanja, a sve promatrače podijelila je na sljedeći način. Izdvojila je najprije promatrače u Dubrovniku, one koji su doživjeli potres u samome gradu i potom ga napustili čim im je to pošlo za rukom, da bi našli sklonište u nekoj drugoj zemlji; one koji su ili službeno putovali u zahvaćeno područje ili se vraćali odande po obavljenom službenom poslu; one koji su morali ostatu u Dubrovniku kao mjestu svoga uobičajenog prebivanja, bilo kao posljedica nužnosti ili pak zbog stvaranja vrline iz nužnosti. Sljedeći su joj po važnosti bili oni koji su ili kao putnici ili kao pomorci preplovljavali Jadran u danima koji su slijedili neposredno nakon Velike *trešnje*. Treću skupinu promatrača autorica je

nazvala “Zaglavljani u trenutku” (*Stuck in the moment*), a predstavlja ih u njezinoj studiji osam ljudi, od kojih je prvi anonimni mletački građanin, a ostali su: Giacomo Loredan, mletački izvanredni providur za Kotor (*Provveditore Straordinario in Cattaro*), dubrovački svećenik Vlaho Skvadri, dubrovački franjevac Vital Andrijašević, trojica dubrovačkih plemića: Bernard Giorgi, Nikola Bona i Frano Bobali, te peraštanski plemić i svećenik Andrija Zmajević. Među osmoricom osobito je izdvojila Bobalija, koji je u svojim emotivnim pismima nećaku u Veneciju talijanskim jezikom, a djelomično i hrvatskim dijelovima teksta, vrlo detaljan u opisima kad govori o efektima potresa koji su autorici bili potrebni da ustanovi razornu moć potresa. U nastavku se autorica bavi točnim utvrđivanjem vremena kad se potres dogodio, jer svjedoci o tome nemaju iste iskaze, pa stoga bilježi nepreciznu formulaciju između 8 i 9h. Kad je riječ o duljini trajanja potresa, iskazi sudionika također se vrlo razlikuju. Jedni govore o duljini trajanja molitve *Očenaša*, drugi *Zdravo-Marije*, treći o polovici *Vjerovanja*. Jedan franjevac, koji je u vrijeme potresa govorio misu, tvrdio je da je potres trajao točno koliko je bilo potrebno da on na oltaru izgovori sljedeće riječi: “*Passio Domini nostri, Jesu Christi secundum...*”, o čemu je pisao fra Vital Andrijašević u pismu prijatelju Diodonu Bosdariju u Ankonu dva tjedna nakon događaja. Bernard Giorgi je pak u pismu Stjepanu Gradiću istaknuo da je potres trajao *in icto oculi, in sono tubae*, dakle, u treptaju oka, u zvuku trube. Sva su izvješća išla u prilog utvrđivanju da je rušilački udar potresa bio relativno kratak.

Autorica analizira kanale kojima je vijest o potresu putovala prema Europi, preko diplomatskih kanala Dubrovačke Republike do Rima, Napulja, Brindizija, Barlette, Firenze, Torina i Luce, u Francusku i Španjolsku, te na osmanski teritorij, gdje se vijest proširila brže nego prema zapadnoj Europi zahvaljujući brojnim dubrovačkim trgovcima. Pod naslovom “Gdje i kojeg inteziteta” (*Where and how intense*) Albini analizira mjesto po mjesto unutar Dubrovačke Republike bilježeći u njima oštećenja, zatim mjesta koja su bila pod mletačkom vlašću i konačno područja pod osmanskim vlašću. U poglavlju “Seizmološkim

terminima” (*In seismological terms*) autorica sva saznanja o efektima potresa na pojedina pogodena područja pretvara u seizmološke podatke i bilježi makroseizmički intenzitet koji je, prema njezinim proračunima, najveće vrijednosti imao u gradu Dubrovniku, Rijeci dubrovačkoj i Gružu, i to 9 EMS98.

U zaključku autorica ipak ističe da njezina studija predlaže da se umjesto dosadašnjeg u historiografiji uobičajenog naziva za događaj Velika dubrovačka *trešnja* primjenjuje naziv *The Great 1667 Dalmatia Earthquake*, budući da je broj makroseizmičkih inteziteta i njihova velika distribucija u prostoru prošireni do neočekivanih razmjera u pravcu sjevera i juga, što omogućuje seizmolozima da dođu do velikog broja podataka. Stoga smatra da je upravo taj broj opisanih inteziteta na širokom području, prikazan na tablicama u knjizi, omogućio njoj, kao seizmologinji i autorici ove studije, da detaljno spozna ono što se dogodilo toga fatalnog dana 6. travnja 1667. godine.

Slavica Stojan

Ignacij Voje, Pisma Gregorja Čremošnika. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2016, 167 str.

U izdanju Razreda za zgodovinske in družbene vede i Razreda za filološke in literarne vede Slovenske akademije znanosti i umjetnosti 2016. godine objavljena je knjiga Ignacija Voje *Pisma Gregorja Čremošnika*. Riječ je o petnaestom svesku u seriji izdanja korespondencije poznatih Slovenaca (*Korespondence pomembnih Slovencev. Epistulae Slovenorum illustrium*). Javnosti je ponuđena zbirka pisama koje je ugledni slovenski znanstvenik, povjesničar i arhivist Gregor Čremošnik (1890-1958) upućivao prijateljima i kolegama iz gradova u kojima je u prvoj polovici 20. stoljeća službovao i bavio se znanstvenim